

LUDVIK KALUŽA

ŠKOFJELOŠKI PASIJON 2015 – LEKTORJEVO POROČILO

Škofjeloški pasijon je po vnovični obuditvi v življenje leta 1999 v loškem prostoru postal svojevrsten visok kulturni in idejni dogodek in sodelovanje v njem je za udeležence, ne glede na vlogo, ki jo imajo – igralsko, režijsko, kostumografsko, maskersko, tehnično ali zgolj pomožno – postalo oblika nekakšne samopodreditve, vsekakor pa podlaga za ponos, da so s svojo vlogo dejavno pripomogli k učinkoviti uresnitvi, k udejanjenju Romualdove davne zamisli. To občutenje se je nadaljevalo in se krepilo tudi v poznejših uprizoritvah leta 2000 pa 2009 ter svojevrstno dozorelo ob uprizoritvi 2015, zlasti pri udeležencih, ki so bili od vsega začetka zraven, pri novih akterjih pa se je tvorno vzbudilo na novo. Zato je vsaka nova uprizoritev pomenila nekakšno nadgradnjo prve (Kokaljeve), vsaka je prinesla nekaj novega tako glede odrskega nastopa kot množičnosti, glede jezikovne postavitve in izvedbe, pa kostumske nadgradnje. Lahko bi, zelo pogojno, rekli, da je bilo do ponovne uprizoritve leta 2015 pravzaprav vse že na mestu, le obnoviti je treba in izvesti. Tako je razmišljalo tudi veliko udeležencev prejšnjih pasijonov, češ, saj že znamo; zberimo se in Pasijon vnovič postavimo v prostor. Pa vendar ni bilo čisto tako.

Temelji sodobnim uprizoritvam Pasijona so bili z izvedbami v letih 1999/2000 ter 2009 tvorno postavljeni in celo kodificirani (*Odllok o razglasitvi Škofjeloškega pasijona za živo mojstrovino državne pomena; – Uradni list RS št. 56/2012 z dne 23. 7. 2012*); ogradje torej, ki je sledilo izvirnim Romualdovim napotkom za izvedbo (»rekonstrukciji« njegovega Pasijona) in ki ga bo najbrž na nek način morala upoštevati vsaka nadaljnja uprizoritev, če bo hotela ostati zvesta avtorju besedila in scenarija. Upoštevali smo ga, soglasno, tudi nosilci (*strokovna ekipa pod vodstvom režiserja Milana Goloba; glej: Gledališki list Škofjeloškega pasijona 2015*) uprizoritve Pasijona 2015, pri tem pa bili pozorni na »pomanjkljivosti«, nedodelanosti in odprte neizkoriščene možnosti predhodnih uprizoritev. Dodelavne možnosti so se kazale v smeri uravnoveženja zunanje in notranje (govorne in izrazne, interpretacijske) podobe Pasijona, kar pomeni, da je bilo veliko več pozornosti namenjene dramsko-igralski izvedbi, ne glede na razglašeni ljudskoljubiteljski pristop. Cilj je bil skladna in enovita predstava, ki bo lahko živela daljši

čas in bo tako verujočemu kakor neverujočemu omogočala duhovno in pristno estetsko doživetje.

Na šibkosti v govornih izvedbah dosedanjih Pasijonov sem opozoril v svoji razpravi o tem vprašanju (*Ludvik Kaluža: Škofjeloški pasijon kot govorno dejanje, Pasijonski doneski št. 9, MD Šk. Loka 2014, str. 109–131*), v kateri sem tudi nakazal možne rešitve za »oblikovanje končne izvedbene podobe jezika in govora Pasijona, in sicer vsaj v treh smereh:

- a) »Besedilo pustiti glasoslovno in oblikoslovno nedotaknjeno, poskrbeti pa, da bo njegova izvedba natančna in hkrati od izvajalcev toliko usvojena in ponotranjena, da bo govor zvenel iskreno, nenarejeno in tekoče. Popolnoma zgrešeno pa se nam zdi, da bi bila izvedba takšna, da bi kazala »znanstveno« podobo kulturnega spomenika. Zavedati se moramo, da izgovor nikoli ne bo zgodovinsko natančno določen, saj o tem, kako so v Romualdovem času govorili Pasijon, nimamo nobenega zapisa, zlasti pa ne posnetka. Iz izvedbe Pasijona na loških ulicah in trgih pa si znanstveniki ne morejo ustvarjati predstave o zgodovinskem govoru tega scenarija. Za to imajo originalni Romualdov rokopis in njegov diplomatični prepis ter drugo dostopno gradivo. »Zgodovinski« govor je sicer mogoče približno rekonstruirati s pomočjo dialektoloških študij, pri čemer moramo imeti v zavesti, da bo tudi to zgolj približek, praktična živa in prepričljiva izvedba, ki bi zvenela kolikor toliko naravno, pa nedosegljiva iluzija.
- b) Druga skrajnost, ki izhaja iz nekaterih predstav, da je Romualdov pasijon napisan v glavnem v škofjeloškem dialektu, bi bila prevod v loški govor v celoti, ob tem da se ohranijo vse besedne in skladenjske posebnosti besedila skupaj z germanizmi. Takšna oblika jezika bi morda sprostila kakšne izvajalske izvedbene zadrege, lahko pa bi povzročala težave sprejemalcem sporočila, torej gledalcem.
- c) Najprikladnejša možnost se zdi ta, da besedilo ostane v zapisani obliki z vsemi, tudi narečnimi posebnostmi (ki niso zgolj loške), saj se je Romuald ob zapisu gotovo ravnal po načelu, ki je bilo tedaj živo in ga je razločno zastopal Janez Ludvik Schönleben (1618—1681), namreč »pisati po šegi naroda, izgovarjati pa po šegi pokrajine«. To načelo je preživelo stoletja in je še vedno sprejemljivo (ali celo neizogibno) tudi za sodobno izvedbo Pasijona. Posegi v besedilo naj bi bili le tam, kjer je treba zaradi razumljivosti poenotiti besedne oblike (glagolski nedoločniki, akanje, predlogi in vezniki ipd.) in posodobiti razumevanju odmaknjene prvine (stari germanizmi, veznik *dokler* v pomenu »ker«). Tak poskus je bil, čeprav ne dovolj dodelan, izvedbeni govorni scenarij za Pasijon 1999, v katerem se je videlo, da se igralci počutijo dovolj doma, da jim je torej blizu.

Ne glede na končni izbor jezika za govorno izvedbo Pasijona pa se moramo zavedati, da mora biti ljubiteljski igravec izvajalec skrbno voden, pri čemer mora na vajah do konca sodelovati in vztrajati celotna strokovna ekipa: režiser, dramaturg in lektor ali lektorji. Tako bo lahko govorna podoba Pasijona usklajena z njegovo vizualno pojavnostjo, živa in prepričljiva, dostopna tako verujočemu kot neverujočemu gledalcu ter ne nazadnje – Škofji Loki v ponos«.

Z mojo razpravo, analizo govornih izvedb Pasijona doslej in predlogi glede postavitve jezika ŠP se je seznanil tudi izbrani režiser uprizoritve Pasijona 2015 Milan Golob, s katerim sva sodelovala pri pripravi predstave na Loškem odru za sezono 2014/15. Zamisel se mu je zdela zanimiva in uresničljiva, zato me je vprašal, ali bi kot lektor sodeloval pri postavitvi Pasijona 2015. Ker sem »vabilo« sprejel, sva se že maja 2014 začela dogovarjati o tem, katero izmed predlaganih možnosti jezikovne izvedbe izbrati. Odločila sva se za tretjo (c) predlagano možnost in se dogovorila, da do konca avgusta 2014 pripravim izvedbeni predlog besedila, ki bo vročen igralcem in s katerim bomo predstavo pripravili. Delo sem prevzel s pogojem, da celotne lektorske vaje za Pasijon 2015 izvajam sam, brez podrejenih »pomočnikov«, s čimer bo zagotovljen enotni pristop pri delu z igralci in hkrati enotni nadzor nad naučenim. Režiser se je s tem pogojem strinjal.

Ob koncu avgusta 2014 je bil Govornoizvedbeni zapis besedila Škofjeloškega pasijona gotov, temelji pa na:

1. osnovi za pripravo govorne predloge, ki jo predstavljata preprosti fonetični transkripciji Pasijona, ki sta ju pripravila Jože Faganel (Škofjeloški pasijon, Mladinska knjiga, Kondor 238, Ljubljana 1987) in Matija Ogrin (Škofjeloški pasijon, Znanstvenokritična izdaja, Mohorjeva družba, Celje 2009);
2. poenotenju jezikovnega gradiva po predvideni narodni normi knjižnega jezika 18. stol., kakršno je o. Romuald poznal, obvladal pa ne dosledno; pri zapisovanju Pasijona se je očitno opiral razen na tradicijo (Schönleben, Svetokriški) tudi na živi govor lokalnega (škofjeloškega) okolja; od tod:
 - a) poenotenje dolgih glagolskih nedoločnikov (v izvirnem besedilu je uporabljenih skupaj 184 glagolskih nedoločnikov; dolgih, zapisanih bodisi s končnico -ti, -či, bodisi -tə, -čə ((-te, -če)) je 169 ali 92 %, kratkih nedoločnikov, zapisanih s končnico -t, -č, pa je 15 ali 8 %; iz tega sledi, da je poenotenje v dolgih nedoločnikih na mestu);
 - b) dosledno izvedeno akanje (izgovor nenaglašenega »o« kot »a«, značilen za loški govor) v tožilniku in orodniku samostalnikov ženskega spola na -a ter moškega spola v orodniku s končnico -om, enako tudi pri pridevnikih, glagolskih oblikah za 1. os. množine, kazalnih in svojilnih zaimkkih itd. (devica Marija na pomoč kliči inu prosi; ŷ hudičova pokoršina me

je večnu pahnila; ves človeški rod s tem strupam zadaula; u glihi viži se s tem grešnikam zgodi; s tem grizlajam umoru; spoznaj dobrota Božja prou; z nega svetih rok inu nog ta sveta kri točili; soja grešna duša gori zbudi; poglej, grešni človek, moja podoba, kaj za ena ostudnast sem jest zadobu; ozana na visakusti, ktera mi pojema žegnana iz usti; če bote s čistem srcam jedli inu pili; eden zmed vas dvanajst, ki sedi pər mizi z mana, bode storu ta pregreha naznana; s krujo soja; itd.)

- c) dosledna izvedba izgovora svetlega (visokega, tu zapisanega z **ę**) polglasnika iz zapisa z **i** /tigà, svétiga > tęgà, svéteęa) za nenaglašeni jat in dvoustničnega **u** na ustreznih mestih;
- d) poenotena raba veznika **in** kot **inu** (statistika pokaže v rokopisu naslednja razmerja: inu = 58,2 %, jeno = 32,7 %, jenu = 8,5 %, ino = 0,6 %, kar kaže na odločno prevlado veznika inu);
- e) prevod veznika **dokler** v **ker**, kadar se pojavlja v tem pomenu;
- f) poenotena raba veznika **če** (zhe, oku = če);
- g) pomensko razvezana in prevedena raba veznika **kir** (v pomenih: ki, kateri, kjer, ko ...);
- h) enotna raba nikalnice **ne** kot **na** (tudi ne=na kot predpona: pregreha naznana, devica Marija bi ga na dala, itd.);
- i) zamenjava svojilnega zaimka tipa **tvoj**, **-a**, **-e** (ki je kalk iz nemščine, ta ne pozna povratnega svojilnega zaimka svoj) s povratnim svojilnim zaimkom **svoj**, **-a**, **-e** itd. (**tojga/sojga** oča spoštuješ; ah, človek, prou **tojga/sojga** odrešenika premisli, itd.);
- j) prevod (zamenjava) danes nerazumljivih ali manj razumljivih besednih ali skladijskih germanizmov (ter romanizmov in furlanizmov): (se na *masaš*/brzdaš ta pregreha storiti; s *šlafrcami*/klofutami bijen; pomagajte *cirat*/venčati, krasiti; *brumnu*/vnetu; obenega bolši *mitelna* ni/nič boljšega ni; na *cviblam*/na dvomim; *zašafam*/ukažem; na *ahtaš*/na paziš; *trahtaš*/gaziš; *žlaki*/modrice; *scepter*/žezlo; ga je *frdamou*/obsodil; *urtil*/sodba; v *štauti*/v podobi tega kruha; *klagovati*/tugovati; se *poflisaš*/potrudiš; *grevenga*/kesanje, *gmajn*/navadni, prosti; itd.; skladijske zveze: vas je *k mojim sužnim* storila/za moje sužnje storila; mi tebe *k našmu kralu* zvolima/za našęga krala zvolima; besede, ktere sem *pruti vam* govoru/sem vam govoru; bode nega *k enemu norcu* storilu/iz njega enega norca storilu; itd.)
- k) oznaka besednega naglasa, kjer je to potrebno;
- a) drugi drobni smiselni popravki in uskladitve mest, ki so piscu in prirejevalcema ušla ali pa so bili potrebni za smiselnejše dojetanje celotnega sporočila Pasijona (Tako npr.: sprememba konca 2. stiha »*vam angelc šraja*« v *poberite iz raja!*; zamenjava vrstnega reda 13. in 14. stiha in

dopolnitev v »*Jest sem vam koker ena kača velika sreča oblubu, jest sem vam po tem dobrem tu hudu obudu*«; v 110. stihu izpustitev besede »*angel*«, ker to tako ali tako govori angel in je pomen razviden iz situacije; v 147. stihu zamenjava besede »*mašvali*« z »*zdiujali*«, kar je bolj smiselno; 396. stih »*taku nej se čez njega ta sodba zgodi*« se prenese za prvotno 600. stih, kar je prav tako bolj smiselno kot v izvorniku; 749. in 750. stih »*Pod križam ta trošt znajte, po le-tem u nebesa pojte.*« se zaradi smiselnosti besedila prenese za izvorni 754. stih).

Zakaj menim, da so to poenotenje in dopolnitve s popravki v izvedbeni inačici besedila Škofjeloškega pasijona potrebni? Ker gre za dejansko izvedbeno možnost besedila, ki ga morajo izvajalci dobro in spontano razumeti, si ga približati in ga usvojiti. To pa je mogoče, če jim priredba pokaže, da govor tedanjega časa (časa nastanka Pasijona) ni bil tako zelo različen od današnjega in da ga dela »različnega« predvsem oblika zapisa glasov, raba tedanjih ustaljenih germanizmov v besedju in skladnji. Popravki so potrebni tudi zaradi cilja, ki naj ga uprizoritev doseže: živa in prepričljiva predstava, ki bo tako verujočega kot neverujočega gledalca zadovoljila in prepričala s svojo estetsko in duhovno močjo. Prevelika težnja dosedanjih uprizoritev (radijska in dve procesijski, 1992, 1999, 2009) po »zgodovinski in znanstveni doslednosti« je vodila k zgrešenemu pojmovanju besedila. Za znanstveno in zgodovinsko raziskovanje služita izvorni rokopis Pasijona in njegov diplomatični prepis, ne more pa v ta namen služiti vsakokratna živa uprizoritev. Prevelika težnja k izvedbi po prvotnem izvornem zapisu pa ob ljubiteljskih (pa tudi profesionalnih) izvajalcih pripelje prej do govorne karikature kakor do prepričljive in žive predstave. To seveda nima nič opraviti z duhovno vsebino, ki jo Pasijon prinaša; ta duhovna vsebina se bo človeka, ki jo potrebuje in spoštuje, dotaknila veliko bolj, če bo izvedena tekoče in ob čim manjšem številu motečih prvin. Taka pa bo, če se bodo izvajalci besedila počutili v njem varni in suvereni, ker jim bo besedilo tudi po govorni podobi dovolj približano.

Lektorske vaje naj bi potekale po načrtu, ki sem ga posredoval Pasijonski pisarni, in sicer:

1. Skupinske vaje z igralci Pasijona:
 - a) načelna pojasnila o jezikovni in govorni zamisli Pasijona (tudi s kritično predstavitev posebnosti dosedanjih treh uprizoritev: radijske in dveh procesijskih),
 - b) skupinska predstavitev in ponazoritev izgovora posameznih glasov (polglasnik in drugi glasovi), naglaševanja itd.,
 - c) pojasnitev vloge kazalnega zaimka v funkciji določnega člana in načina njegove govorne uresničitve,
 - d) pojasnila težje razumljivih mest,

- e) pojasnitev govorne problematike kor celote:
 - jasnost in razločnost govora (ob upoštevanju ozvočenja),
 - členjenje govornih enot (verzov in dvostišij ter celote, funkcija rime) s premori in smiselnim poudarjanjem,
 - osnove interpretacije (na podlagi režiserjeve zamisli za izvedbo).
2. Individualne vaje z igralci Pasijona:
 - pomoč in spremljanje igralca, dokler zadovoljivo ne obvlada besedila (bralno in izvedbeno na pamet).
3. Nadzor govora in pomoč igralcem ob mizanscenskem postavljanju Pasijona:
 - usklajevanje naučenega govora in interpretacije s stvarno situacijo in doživljanjem celote.
4. Sodelovanje z režiserjem in igralci na zaključnih (glavnih) vajah pred izvedbo.
5. Dosegljivost igralcem za pojasnila in dodatne vaje.

Prve konkretne vaje z nastopajočimi (igralci) v Pasijonu smo začeli sredi decembra 2014. Na večini vaj je bil navzoč režiser Milan Golob, na številnih tudi dramaturg Rok Andres, na nekaterih pa tudi asistenta režije: kot duhovni vodja br. Jožko Smukavec, nekoliko kasneje pa še Tatjana Benedičič, prijazna in požrtvovalna organizatorica srečanj za lektorske vaje. Kar hitro smo se sporazumeli, da govorne vaje vodimo v smer prepričljivosti in živosti oseb, ki jih igralci predstavljajo, ne pa v narejeno in igrano pobožnost, s čimer se bomo obvarovali patetike in deklamativnosti. Soglašali smo tudi v spoznanju, da Pasijon ne more biti predvsem ali zgolj verska manifestacija, temveč da mora učinkovati tudi kot umetniški in kulturni dogodek, s svojimi sporočili duhovno dostopen tako verujočemu kot neverujočemu gledalcu (udeležencu, spremljevalcu procesijske predstave).

Vaje so potekale kar na številnih lokacijah, ker smo želeli, da je prostor za nje ogrevan: v Jurijevi dvorani v Stari Loki, v Martinovi hiši na Mestnem trgu, v Kapucinskem samostanu, v Poljanah (veroučna učilnica v Kulturnem domu), v Železnikih (veroučna učilnica v župnišču), na Bukovici (kulturni dom); od 23. januarja 2015 naprej pa v glavnem v za to urejenem prostoru nekdanje biljardnice v loški vojašnici, ki smo ga poimenovali Pasijonsko zavetje. Vaje so bile skupinske in individualne, pač glede na možnosti dobivanja z igralci (služba, šola itd.) in potrebe dela. Na vsaki začetni skupinski vaji so bile udeležencem razložene režijske, dramaturške in jezikovne posebnosti tokratnega Pasijona. Govorna podoba se v marsičem, ne pa pretirano, razlikuje od dozdajšnjih postavitev, kar je bilo igralcem treba razložiti in utemeljiti, zlasti pa pridobiti njihovo zaupanje v to, kar bomo skupaj počeli. Menim, da me občutek ne vara, da je bilo to zaupanje vzpostavljeno kaj hitro, pri nekaterih igralcih iz prejšnjih uprizoritev morda nekoliko kasneje,

vendar tudi to spoštljivo in iskreno, ko so spoznali, da delamo v njihovo dobro in v dobro Pasijona kot celote. Za to zaupanje sem vsem igralcem Pasijona 2015 hvaležen, saj nam je omogočilo tvorno in učinkovito sodelovanje, ki nas je vodilo k skupnemu uspešnemu cilju – živi pasijonski procesiji. Da smo v pripravah na uprizoritev na pravi poti, je pokazala tudi »bralna uprizoritev« Pasijona v Sokolskem domu 6. marca 2015, ki je za igralce pomenila še posebno spodbudo, saj so se slišali med seboj in s tem preverili svoj način podajanja.

Lektorskih vaj je bilo skupaj 57, ali skupno 128 ur (povprečno trajanje vaje 2,5 ure, od 4,5 do zgolj 0,5 ure), zadnje med njimi so bile še po premieri, saj je bilo treba usposobiti in preveriti igralce, ki so nastopili kot zamenjava (alternativa).

Tudi kadar smo z igralci delali individualno ob navzočnosti večje skupine, so preostali ob poslušanju kolegov sprejemali napotke in opombe, ki so bile namenjene neposredno enem izvajalcu. Nekateri izvajalci so zahteve govornega uresničevanja danega besedila in lika, ki so ga morali predstavljati, obvladali presenetljivo hitro in z njimi ni bilo veliko dela; drugi so do optimalne primerčnosti prihajali počasneje, pač odvisno od govornih sposobnosti in izkušenj, s katerimi so se podali na to pot. Nekateri so sprva celo podvomili vase, v svoje moči, da iz besedila in lika lahko naredijo kaj uporabnega, in bi se celo radi umaknili, češ, izberite koga boljšega. Nikogar nismo odslovili, in ko smo jih utrdili v veri, da zmorejo, je napredek rasel iz vaje v vajo. Celó sami so prosili, ali je mogoče priti na dodatne vaje. In so prihajali z vedno večjo voljo, zavzetostjo, do navdušenja, včasih samo zato, da so preverili, ali res ravnaajo prav, za samopotrditiv.

Srečevali smo različne težave in zaplete z besedilom. Največ jih je bilo z dojemanjem pomena in smiselnim členjenjem besedila, bodisi s premori, s smiselnim poudarkom, s povezovanjem in izpeljavo stihov v enotno misel, saj gre v besedilu vendarle za jezik, ki je vsaj na videz precej daleč od sodobnega. Prav s smiselnim členjenjem (premori, smiselni poudarki, vezanje v enotno misel, izogibanje izpostavljanju rim, ki nimajo pomenske sporočilne teže) so največ nevšečnosti imeli igralci iz prejšnjih uprizoritev Pasijona, saj se je videlo, da so bili preveč prepuščeni sami sebi in svojemu dojetanju besedila. Težave je povzročala tudi nemška skladnja pod slovenskim besedilom, pa velika množica ekspresivnih besed in besed iz verskega zaklada, ki so za taka besedila značilne. Po nekakšnem psihološkem občutju (in tudi šolarski navajenosti) take besede »vlečejo« smiselni poudarek nase, ne glede na to, da v besedilu nimajo te funkcije. Ko so igralci ob razlagah spoznali, da to »starinsko besedilo« vendarle ni tako starinsko, je govorno zaživeló in počasi zvenelo vedno bolj »domače« in naravno. Ob nastopu pa iz predstave v predstavo živo in prepričljivo, v zadovoljstvo nastopajočih, strokovne ekipe in – gledalcev!

Delo je bilo ob vsem lepem, kar se nam je dogajalo, tudi naporno, zlasti zato, ker nas je po malem preganjal čas. Srečna okoliščina je bila, da so lahko lektorske vaje potekale v istih prostorih in hkrati z režijskimi, da so igralci neposredno po lektorski vaji stopili skozi vrata na oder, na sceno.

Ne morem drugače, kot da za ilustracijo (ali začimbo!) k vsemu dogajanju navedem dve prisrčni posebnosti, ki pričata o pristni zavzetosti izvajalcev Pasijona.

Prva je takale: Igralec s pomembno vlogo zaradi svojih delovnih obveznosti ni mogel prav pogosto na vaje, malo pred premiero pa mu je vihar podrl še senik in ga zaradi nujnega dela doma do predpremiere sploh ni bilo naokoli, zato me je bilo že malce strah, da vloge ne bo zadovoljivo izpeljal, še posebej zato, ker je vlogo le počasi dojemal. Na predpremiери pa se je izkazal z likom iz mesa in krvi. Očitno je bilo, da je sam doma, kljub obilici svojega dela, zavzeto vadil in pilil svojo vlogo, da mi je ob njegovem nastopu jemalo sapo. Njegova vloga ni bila samo lik, bila je karakter z dušo in telesom. Moral sem mu verjeti.

Druga pa: Ob premieri je bilo tisti večer izjemno hladno vreme in bal sem se, da se bodo igralci zaradi mraza motili v besedilu. Ne, mraz jim ob zavzeti igri ni mogel do živnega. Na enem od prizorišč, kjer sem bil navzoč, pa se je enemu ključnih likov zalomilo. Prepričan sem bil, da se je zmotil zaradi mraza, vendar je zadrego z besedilom tako spretno preigral, da gledalci tega niso opazili. Najbrž sva za zadrego vedela samo midva. Potem so mi soigralke povedale, da jih je takoj po koncu predstave, vprašal: »*Na katerem prizorišču je bil lektor Ludvik?*« In zatem pristavil: »*Če me je slišal, kako sem se zmotil, bom gotovo moral k njemu na dopolnilni pouk.*« Ni mu bilo treba. Smo se pa v Pasijonskem zavetju vsi od srca in prešerno nasmejali!

Ne morem si kaj, da ne bi razmišljal, kako z jezikom in govorom Pasijona naprej. Ob vajah z igralci ter ob težavah in zapletih, s katerimi smo se spopadali in jih, upam vsaj, tudi zadovoljivo premagali, se mi je vedno bolj utrjevala misel, da morda dosedanji pristopi (vključno z letošnjim našim) le niso bili čisto pravi. Besedilo v izvorni ali delno »popravljeni, prilagojeni« Romualdovi podobi pred ljubiteljske izvajalce (igralce) kljub vsej strokovni pomoči postavlja prevelike zahteve in ovire, premagovanje katerih jemlje preveč časa in moči in krade prostor in čas interpretaciji, s tem pa podaljšuje tudi skupni čas celostne organizacije in postavitve Pasijona. Rešitev se mi je vedno bolj kristalizirala v dveh smereh:

Prva: Besedilo Pasijona prestaviti v sodobno fonetično in morfološko podobo, prevesti preočitne germanizme, ki motijo spontano razumevanje, ohraniti pa vse druge posebnosti Romualdove umetnine, vključno s skladenjskimi vzorci. Izvajalcem bi tako omogočili veliko enostavnejšo govorno dostopnost in izvedljivost besedila, saj se jim ne bi bilo treba spopadati z njim že malce tujo »starinskostjo«, ki jim pri pripravi (učanju) besedila jemlje interpretativno koncentracijo.

Druga, radikalnejša: Celotno besedilo Pasijona prestaviti v sodobni jezik, prevesti germanizme (besedne in skladenjske), pri tem pa seveda ohraniti prvinskega Romualdovega duha in njegovo verzno strukturo vključno z rimami v dvostišjih in ritmiko verza. S tem bi se omogočila splošna dostopnost besedila ne le izvajalcem, temveč tudi gledalcem (poslušalcem), brez ovir v razumevanju; priprave bi zahtevale manj napora in časa, igralci pa bi imeli manj težav pri učenju besedila, ker bi jim bilo bližje, in bi jim tudi omogočalo več svobode in spodbude v interpretaciji. Pomisleki, da bi s prevodom Pasijona v sodobno slovenščino okrnili Romualdovo umetnino, zbledijo ob spoznanju, da imamo v sodobni jezik prevedenega tako Prešerna kot Trubarja in da tudi Angleži jezikovno posodablajo svojega Shakespeara.

Opravili smo veliko delo. Po predstavah so se mi igralci zahvaljevali za to, kar so se od mene naučili. Ne samo oni, tudi sam sem hvaležen njim, prav tako pa tudi strokovnim sodelavcem, saj sem se tudi jaz od njih veliko naučil. Vzpostavili smo pristne prijateljske vezi, kar je morda še pomembnejše od vsega, kar se je dogajalo. Zato še tu z Romualdom:

*Vsem vam, pasijoncam, moram srčna hvala dati,
de ste vi sebi inu meni dali prou spoznati,
koku Pasijon Romualdov vnetu brati
inu temu folku zastopnu ga naprej podati!*

*V Škofji Loki, 31. malega srpana 2015,
lektor Ludvik Kaluža*